

دولچه که حالا کالایی تزئینی است، در زندگی عشایر کاربرد فراوان داشته است



دولچه، یک وسیله کاربردی است که از گذشته‌های دور تا امروز مورد استفاده قرار دارد. این ظرف به عنوان یک آبسردکن خانگی کاربرد داشته و از مشکی که حدود یک سال از کارکردنش گذشته باشد، تهیه می‌شود. مشک کهنه توسط دولچه دوز تغییر شکل داده شده و ابعاد آن با مهارت خاصی به شکل مخروط درمی‌آید. دهانه دولچه، تنگ و با قطر تقریبی ۵ تا ۶ سانتیمتر، کف آن حدود ۲۵ تا ۴۵ سانتیمتر و ارتفاع ۴۰ تا ۵۰ سانتیمتر است و روی سه پایه چوب خراطی شده که با نقش و نگار مختلف و با سلیقه استاد خراط ساخته شده، بسته می‌شود. دولچه همچنین با گره‌های زیبا با چرم اضافه محکم مهار می‌شود. دولچه را با آب چشمه پر می‌کنند و در سایه قرار می‌دهند تا خنک شود.

برای ساخت دولچه معمولاً از پوست بز جوان استفاده می‌شود. ابتدا دامدار یا قصاب پس از ذبح دام، پوست آن را به صورت سالم و بدون پارگی در بدن به دست استاد دولچه دوز می‌سپارد. استادکار پوست را از قسمت داخلی نمک می‌زند و یک شبانه‌روز به همین صورت نگه می‌دارد و روز بعد موهای قسمت بیرونی پوست را با قیچی، کوتاه می‌کند. سپس با کمک اره، گوشت‌ها و پوست‌های اضافی را جدا می‌کند و پوست را به طور کامل به یکدیگر می‌دوزد و تنها دهانه آن یعنی قسمت گردن پوست را به عنوان دهانه مشک، آزاد نگه می‌دارد و در مرحله بعد یک کیلو گرم جفت بلوط کوبیده و در آب حل می‌شود و به مدت یک هفته داخل مشک ریخته می‌شود تا پوست غیر قابل نفوذ و محکم شود. پس از یک هفته مواد درون مشک تخلیه می‌شود و تا یک هفته از آب پر می‌شود تا مزه تلخ جفت از پوست زدوده شود.



مشک وسیله اصلی نوشیدن آب در کازرون و عشایر این شهرستان از گذشته‌های دور بود که پس از یک سال استفاده، موهای بدنه مشک به مرور کاملاً ریخته می‌شده و با سوراخی در آن به وجود می‌آمد و در این زمان تغییر کاربری می‌یافته و از آن دولچه ساخته می‌شده است.

دولچه‌دوز پس از تهیه مشک‌های کهنه با استفاده از الگوهای از جنس لاستیک، نقشه دولچه را روی لایه مشک پیاده می‌کند و آن را به وسیله قیچی مخصوصی به نام «مقراض» برش می‌دهد.

دولچه‌دوز برای بدنه، طرح مخروطی و کف را طرح دایره‌ای انتخاب می‌کند و پس از تهیه برش‌ها، استادکار با سوزن مخصوص و تسمه‌ای نازک از جنس چرم، لبه‌های مخروط را با نخ‌های رنگین به عنوان تزئین به هم می‌دوزد و سپس آن را به کف دایره‌ای شکل متصل می‌کند. اگر بخواهیم به تفاوت مشک و دولچه اشاره کنیم باید بگوییم استفاده از پایه فرق مهم مشک و دولچه است و پس از دوخت کامل مخروط، نوبت به وصل پایه‌های دولچه می‌رسد و سه پایه خراطی شده رنگین به آن متصل می‌شود.

کارگاه‌های ساخت دولچه در بازارهای «شاه حمزه» کازرون و نیز بازارهای اطراف میدان شهدای کازرون به چشم می‌خورد. در گذشته در شهر کازرون، بیش از ۲۵ کارگاه دولچه دوزی دایر بود و در هر کارگاه ۵ تا ۶ شاگرد مشغول به کار بودند؛ اما امروز تنها دولچه‌دوز کازرون، استاد «محمدرضا پایدار» است که اجازه نداده است این هنر به فراموشی سپرده شود.



در گپ‌وگفتی که با استاد پایدار داریم، از حال و روز این هنر صنایع دستی جویا می‌شویم که امروز چگونه است و چه کاربردی داشته است. استاد همان‌طور که در حال کار کردن است، توضیح می‌دهد که «دولچه در گذشته که یخچال نبوده کاربرد زیادی داشته و مانند مشک آب بوده و آب را خنک نگه می‌داشته؛ اما امروز آن کاربرد اصلی خود را از دست داده است».

او می‌گوید: «ما حالا دولچه را به عنوان یک هنر تزئینی می‌سازیم. البته گهگاهی که عشایر برای مشک می‌آورند، دولچه واقعی با کاربرد نگهداری آب برایشان می‌سازم».

وی علت اصلی به رکود رفتن دولچه‌سازی را گیر نیامدن وسایل اصلی و مشک

استاد محمدرضا پایدار، چراغ این صنعت دستی را همچنان در کازرون روشن نگاه داشته است



عنوان می‌کند و می‌گوید: «عایدات مشغول شدن در این کار کم است و برای همین چون دولچه کاربرد اصلی خود را در زندگی مدرن امروزی از دست داده است، جوانان برای مشغول شدن به دولچه دوزی به عنوان یک شغل تمایلی ندارند و مسئولان باید برای احیای این هنر کهن تلاش کنند و وسایل اولیه را در اختیار هنرمند قرار دهند».



استاد پایدار، دولچه را ظرف مخصوص نگهداری آب آشامیدنی مردم تا پیش از پیدایش یخچال و آبسردکن خانگی توصیف می‌کند که از مشک ساخته می‌شود که حدود یک سال از کارکردنش گذشته باشد و این مشک کهنه توسط دولچه‌دوز تغییر شکل داده می‌شود و ابعاد آن با مهارت خاصی به شکل مخروط در می‌آید.

وی ادامه می‌دهد: «دهانه دولچه، تنگ و قطر آن ۵ تا ۶ سانتیمتر، کف آن حدود ۲۵ تا ۴۵ سانتیمتر و ارتفاعش ۴۰ تا ۵۰ سانتیمتر است که با توجه به سفارش مشتری قابل تغییر نیز هست که بعداً این مشک مخروطی شکل توسط دولچه‌دوز روی سه پایه چوب خراطی شده بسته و با گره‌های زیبا توسط چرم مهار می‌شود».

استاد دولچه‌دوز که چهار نسل پیش از خود را نیز دولچه‌دوز معرفی می‌کند و قدمت این شغل را در خانواده‌اش به بیش از ۲۰۰ سال نسبت می‌دهد، می‌گوید: «از نوارهای رنگی برای تزئین دولچه استفاده می‌شود و اصلی‌ترین وسیله دوخت دولچه، پوست حیوان یا چرم است که پس از جدا کردن پوست حیوان از گوشت، آن را نمک‌زده و یک روز در نمک قرار داده می‌شود و با مقراض (یک قیچی مخصوص) موهای پوست را چیده و پوست را در تشت حاوی یک کیلو جفت بلوط می‌گذاریم تا یک روز بماند و با انجام اقدامات دیگری در نهایت از این چرم یک مشک تهیه می‌کنیم و تا یک سال از آن برای نگهداری از آب استفاده می‌شود و پس از آن برای دوخت دولچه مورد استفاده قرار می‌گیرد».

وی به زمان قدیم اشاره می‌کند و می‌گوید: «در گذشته که یخچال نبود، در هر خانه‌ای سه یا چهار دولچه وجود داشت؛ اما حالا دیگر کاربرد اصلی آن جز در مواردی که مورد سفارش عشایر است وجود ندارد و هنر دولچه‌دوزی در حال فراموشی است؛ اما برای آموزش و احیای این هنر باید اقدام شود».



استاد پایدار به اقدامات میراث فرهنگی که کلاس‌هایی برای احیا و معرفی این هنر برگزار کرده اشاره می‌کند که به دلیل در دسترس نبودن مواد اولیه کار و درآمد کم حاصل از دولچه دوزی، چندان مورد استقبال قرار نگرفته است. وی نگهداری از دولچه را دارای اصول خاصی می‌داند و تأکید می‌کند دولچه واقعی به مراقبت زیادی نیاز دارد و پیوسته باید حاوی آب باشد و گرنه خشک شده و می‌ترکد؛ اما دولچه تزئینی نیاز به این نگهداری ندارد.

استاد پایدار از وجود ۲۵ کارگاه دولچه دوزی در کازرون در گذشته خبر می‌دهد که امروز دیگر اثری از آن‌ها نمانده و خودش تنها دولچه‌دوز شهر است که البته این هنر را به پسرش نیز آموخته است.

وی این هنر را به شیراز، برازجان و بوشهر نیز نسبت می‌دهد که در گذشته وجود داشته است؛ اما حالا دولچه تنها هنر صنایع دستی کازرون و خودش تنها هنرمند این هنر کهن است.

در میان حرف‌های استاد دولچه‌دوز این موضوع مایه خرسندی است که دولچه به عنوان میراث معنوی شهرستان کازرون ثبت شده است و میراث فرهنگی در تلاش است دولچه را به عنوان برند شهرستان کازرون ثبت کند.

پایدار در آخر تأکید می‌کند که «این را حتماً در گزارش‌ت بنویس که دولچه یک ظرف آب قدیمی یا نوعی آبسردکن سنتی است که از چرم پوست بز تهیه و ابتدا با شبیره بلوط کوبیده می‌شد و چند روز به خورد چرم می‌رفت که سبب خنک ماندن آب و جلوگیری از بو گرفتن آب می‌شد و یکی از فواید اصلی خوردن آب در دولچه این است که دندان‌ها خراب نمی‌شوند».

در گذشته در شهر کازرون، بیش از ۲۵ کارگاه دولچه دوزی دایر بود و در هر کارگاه ۵ تا ۶ شاگرد مشغول به کار بودند؛ اما امروز تنها دولچه‌دوز کازرون، استاد «محمدرضا پایدار» است که اجازه نداده است این هنر به فراموشی سپرده شود